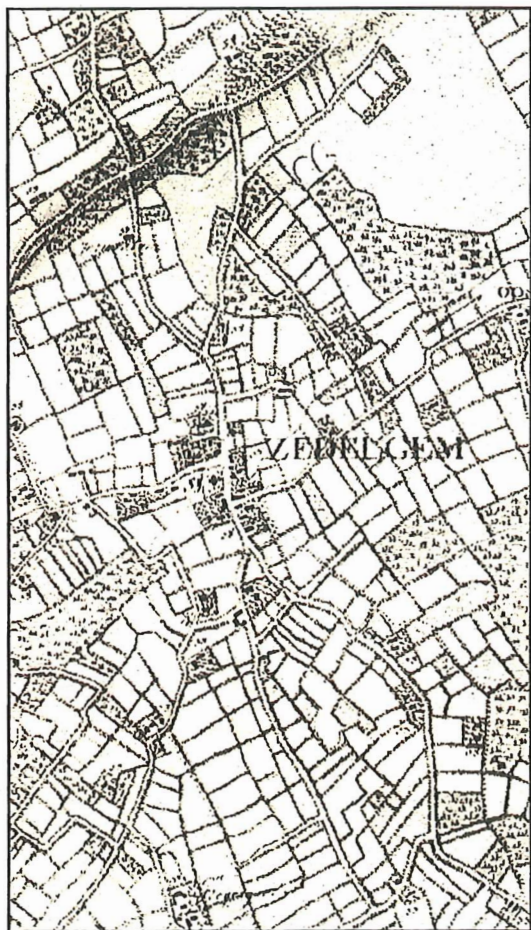

ZILLEGHEM

DRIEMAANDELIJKS
TIJDSCHRIFT
22STE JAARGANG
NR 4
OKTOBER
NOVEMBER
DECEMBER
2001

Verantw. Uitg.: B. Denys
Klaprozenlaan 13
8210 Zedelgem

ZILLEGHEM

HANDELINGEN VAN DE KRING
VOOR HEEMKUNDE EN GESCHIEDENIS
"PASTOOR RONSE"

DRIEMAANDELIJKS TIJDSCHRIFT

INHOUD

Cappon Géry	Onwettige geboorten in Aartrijke, Loppem en Zedelgem 1806-1880	123
Bogaert Jef	Pokkenvaccinatie door Ratte Vyncke	134
Smessaert Georges	Verkoop van "Den Swarten Hoop"	143
Braet Johan	Beschermprocedure ingezet voor Zedelgemse monumenten	146
Denys Bertrand	Op de Boekenplank: Leopold III, kroongetuige	153
	Inhoud 22 ^{ste} jaargang	160

DECEMBER 2001 – 22ste Jaargang Nr 4

REDACTIE EN BEHEER

Bertrand Denys
Patrick Arnou
Johan Braet
Géry Cappon
Victor Deceuninck
Filip Demeyer
Jef Depuydt
André Ramon

Klaprozenlaan 13, 8210 Loppem
B.J. Lievensstraat 12, 8210 Zedelgem
Wantestraat 136, 8310 Assebroek
Patrijzenhoek 9, 8210 Zedelem
Xaverianenstraat 3, 8200 St.-Michiels
Aartrijksestraat 18, 8211 Aartrijke
Ernegemsestraat 6, 8211 Aartrijke
Prof. Nelisstraat 20, 8211 Aartrijke

Lidmaatschap: € 7,50

Rek. 001-0771018-41 of 738-1172056-27
Heemkundige Kring "Pastoor Ronse"
Zedelgem

Secretariaat:

A. Ramon, Prof. Nelisstraat 20, 8211 Aartrijke
Tel.: 050 / 20 94 95 – Fax: 050 / 20.94.95

Abonnementen:

P. Arnou, B.J. Lievensstraat 12, 8210 Zedelgem
Tel.: 050 / 20 98 58 – Fax: 050 / 20 95 01

Studies verschenen in "Zilleghem" of uittreksels daarvan, mogen niet gebruikt noch aangehaald worden zonder te verwijzen naar dit tijdschrift en de auteur.

Ieder auteur is verantwoordelijk voor de inhoud van zijn artikels

Verantw. Uitgever: Bertrand Denys, Klaprozenlaan 13, 8210 LOPPEM

**ONWETTIGE GEBOORTEN
IN AARTRIJKE, LOPPEM EN ZEDELGEM:
1806-1880**

Géry Cappon

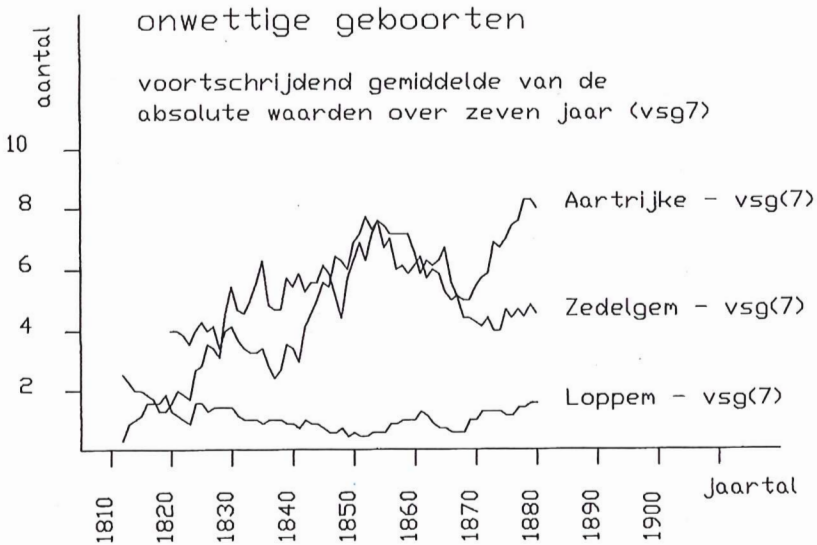
De katholieke Kerk heeft altijd het seksuele leven strikt genormeerd. Seks voor en buiten het huwelijk was hoegenaamd niet toegelaten. Keizer-koster Jozef II decreteerde dat het de geestelijkheid niet gepermitteerd was om bij de optekening van een doopakte, indien het om een kind van een ongehuwde moeder ging, navraag te doen wie de biologische vader was. De vraag die zich hierbij stelt, is in welke mate de bevolking de kerkelijke normen opvolgde. Binnen de optiek van het voorhuwelijksgedrag kan gesteld worden dat deze attitude zich situeerde op het niveau van de vondelingen, de zogenaamde te vroeg geboren en de ongehuwde moeders.

In het navolgende onderzoek is het onderwerp op meerdere vlakken afgebakend. De analyse beperkt zich tot de ongehuwde moeders van de gemeenten Aartrijke, Loppem en Zedelgem in de periode van 1806 tot en met 1880. 1806 wordt als aanvangsjaar genomen, omdat dit het eerste jaar is na de Franse tijdrekening.

De registers van de burgerlijke stand zijn de bronnen voor deze studie, waarbij alle onwettige geboorten worden opgetekend. Deze onwettige geboorten kunnen tweeërlei worden benaderd: enerzijds in absolute cijfers en anderzijds, wat veel belangrijker is, in relatieve waarden.

Absolute waarden

In de hiernavolgende grafiek worden de absolute cijfers voor de drie gemeenten van jaar tot jaar weergegeven. Om de veelvuldig voorkomende opwaartse en neerwaartse pieken af te toppen (peak shaving) wordt de grafiek opgesteld op basis van het 7-jaarlijkse voortschrijdende gemiddelde (moving average). Hierdoor wordt

een meer vloeiende curve bekomen, die meteen ook een juister beeld oplevert.

De curven van de drie gemeenten vertonen een nogal verschillend verloop. Het aantal onwettige geboorten in Loppem is bijzonder laag – varieert tussen nul en twee-, waardoor de curve een tamelijk constant verloop vertoont van ongeveer één onwettige geboorte per jaar. In Zedelgem bedraagt het aantal onwettige geboorten aanvankelijk drie à vier per jaar, om tijdens de jaren '40 een steile opgang te maken tot circa een waarde van zes. Daarna wordt een gelijkaardige daling vastgesteld, die vanaf de jaren '70 constant

blijft op ongeveer vier per jaar. In het begin van de eeuw ligt het aantal onwettige geboorten in Aartrijke op twee per jaar, om vanaf halfweg de jaren '20 geleidelijk te stijgen tot een hoogtepunt van zes tijdens de crisis van de jaren '40. Daarna wordt een lichte daling (tot vijf) genoteerd om hierna opnieuw en gevoelig te stijgen tot een piekwaarde van acht per jaar.

aantal	Aartrijke	Loppem	Zedelgem
773	385	76	312

procent	Aartrijke	Loppem	Zedelgem
100	49,8	9,8	40,4

Deze absolute waarden geven, weliswaar summier, een eerste indicatie van het aantal onwettige geboorten. Om een correct vergelijkend onderzoek te verrichten, moet met relatieve waarden worden gewerkt (zie hierna). Toch kan reeds gesteld worden dat Aartrijke en Zedelgem tamelijk gelijkwaardig zijn, terwijl Loppem een sterk afwijkend gedrag vertoont qua aantallen en qua verloop in de tijd.

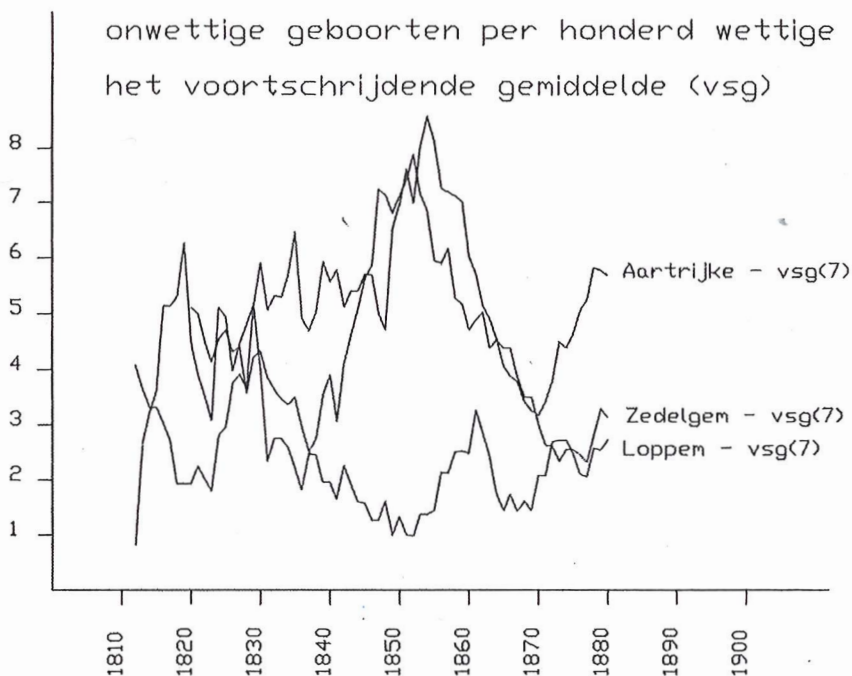
Relatieve waarden

Voor de bepaling van de relatieve waarden wordt het aantal onwettige geboorten bepaald tegenover honderd wettige, waardoor de drie gemeenten exact met elkaar kunnen worden vergeleken. Het relatieve cijfermateriaal, dat als 7-jaarlijks voortschrijdend gemiddelde grafisch uitgezet wordt, geeft een duidelijk beeld hoe dit fenomeen zich in de tijd gedraagt.

Aartrijke

Rond 1820 schommelt de relatieve waarde rond het cijfer twee, om reeds in 1830 te stijgen tot circa 5,5. Tijdens de crisis van de jaren

'40 kent de curve een steile opgang tot boven een waarde van acht. Vanaf halweg de jaren '50 wordt een sterk dalende curve verkregen, die in 1870 haar dieptepunt van drie bereikt. Hierna stijgt ze onmiddellijk weer tot een waarde van ruim zes.

Loppem

Het aantal wettige geboorten in Loppem schommelt tussen circa 30 en 40 per jaar. Dit is een klein aantal, waardoor een kleine verandering in het aantal onwettige geboorten aldus een grote variatie in de verhouding onwettig/wettig oplevert. De waarden voor Loppem moeten dus met een zekere omzichtigheid worden beoordeeld. Toch kan gesteld worden dat tot 1830 de relatieve waarde zich situeert rond vier onwettige geboorten op honderd wettige per jaar. Vanaf 1830 daalt dit cijfer ononderbroken om rond 1850 een minimumwaarde te bereiken van één. Hierna wordt

een kortstondige opstoot (1850-1860) opgetekend tot een waarde van drie, om dan opnieuw te dalen.

Zedelgem

In Zedelgem daalt het relatieve cijfer in 1840 tot drie onwettige geboorten op honderd wettige. Tijdens de hiernavolgende crisisperiode stijgt dit cijfer pijlsnel naar bijna acht, om dan in de periode 1852-1872 terug te vallen op drie.

Aartrijke en Zedelgem vertonen m.a.w. een vergelijkbaar beeld, waarbij het aantal onwettige geboorten tijdens de crisis van de jaren '40 een absoluut hoogtepunt bereiken. Loppem, daarentegen, kent dit verschijnsel niet. Toch mag aangenomen worden dat het fenomeen 'onwettige geboorten' geen resultaat is van zedenverwildering, maar veeleer een product van de barslechte economische toestand die gepaard gaat met maatschappelijke noden, zoals hongersnood en een uitgesproken mortaliteitscijfer.

Erkende kinderen

De pasgeborenen gingen meestal, voor zover zij de kinderjaren en vooral het eerste levensjaar konden doorspartelen, door het leven zonder biologische vader. Toch kwam het voor dat bij een later huwelijk van de ongehuwde moeder de bruidegom het kind erkende. Hoeveel kinderen werden erkend en volgde die erkenning dan ook spoedig op de geboorte?

periodes	onw	erk	%
van 1806 tot 1820	74	2	2,7
van 1821 tot 1840	185	32	17,3
van 1841 tot 1860	274	52	19,0
van 1861 tot 1880	240	111	46,3
Totaal	773	179	25,5

onw: aantal onwettige geboorten in de betreffende periode

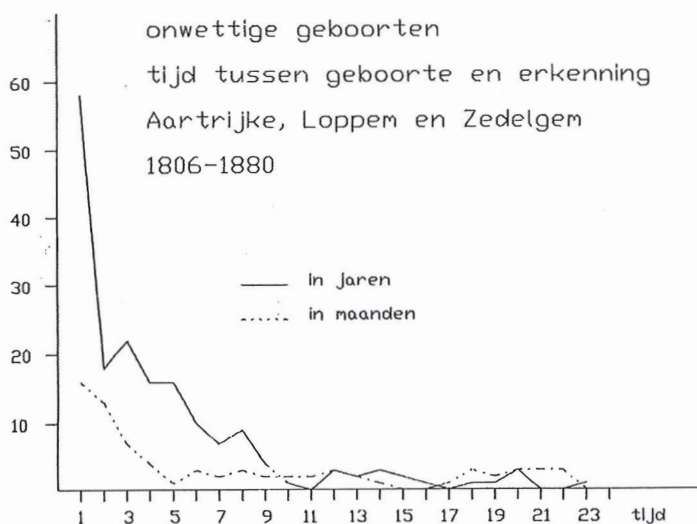
erk: aantal erkende kinderen in dezelfde periode

%; procentueel aandeel erkende kinderen bij een later huwelijk

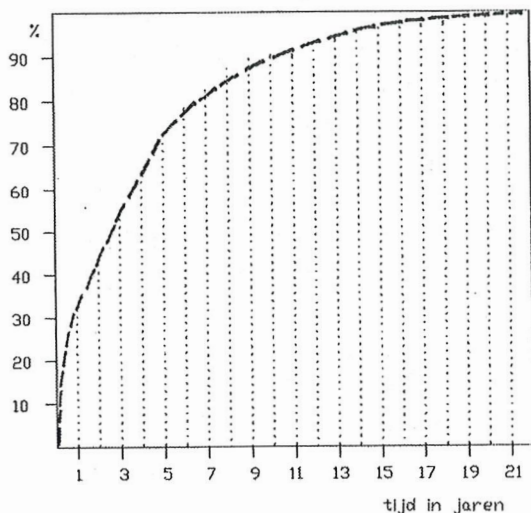
Over de gehele onderzochte periode wordt vastgesteld dat slechts één onwettig kind op vier bij een later huwelijk van de ouders wordt erkend. Hoe verder teruggegaan wordt in de tijd hoe lager dit percentage uitvalt (zie vorige tabel).

Tijd tussen geboorte en erkenning

De erkenning van een onwettig kind door de ouders wordt genotuleerd in de trouwakte en deze erkenning wordt vervolgens ingeschreven in de marge van de desbetreffende geboorteakte. De tijd tussen de geboorte en die erkenning varieert van enkele maanden tot meerdere, ja, zelfs tot ruim twintig jaren.

tijd tussen geboorten en erkenning
gecumuleerde procentuele waarden

In de bijgaande grafiek wordt die periode duidelijk geïllustreerd. Bijna een derde (32,6%) van de kinderen wordt tijdens het eerste levensjaar erkend. Tot en met de leeftijd van tien jaar stijgt dit percentage tot 90. In de laatste jaren van de onderzochte periode komen in Aartrijke onwettige geboorten voor, waarbij het kind door de moeder als

natuurlijke zoon/dochter wordt erkend. In de twee andere gemeenten wordt dit fenomeen niet vastgesteld.

Aantal kinderen per ongehuwde moeder

Bij nader onderzoek wordt vastgesteld dat ongehuwde moeders niet altijd bij één kind (of bevalling) blijven. Bij 69 ongehuwde moeders worden twee kinderen opgetekend, bij 15 tot drie kinderen en in drie gevallen zelfs vier kinderen. Deze cijfers zijn minima, omdat in de geboorteakten, en dit vooral voor de vroegste jaren van de onderzochte periode, de ouders van de ongehuwde moeder niet altijd staan vermeld. Hierdoor kan een pasgeborene, op basis van die akte alleen, soms niet exact in een genealogisch verband worden gebracht.

Zussen als ongehuwde moeders

De vraag kan gesteld worden of de familiale omgeving en/of de sociale status van de vrouw bij de onwettige geboorten een rol kan hebben gespeeld. In elk geval mag aangenomen worden dat onwettige geboorten weinig voorkwamen in landbouwersfamilies en in die families waar een ambachtelijk beroep werd uitgeoefend. Die sociale klasse is weliswaar de kleinste bevolkingsgroep.

In het gehele bestand worden 38 families geteld, waarbij twee tot drie zussen ongehuwde moeders werden. Twee zussen komen in 34 gevallen voor.

In 17 gevallen wordt vastgesteld dat de ongehuwde moeder zelf een natuurlijke dochter is.

Seizoenfluctuaties bij de onwettige geboorten

Om de seizoenfluctuaties te kennen, wordt het daggemiddelde berekend: voor januari het aantal onwettige geboorten delen door

31, voor februari

door 28,25, voor maart

door 31... De som van deze

daggemiddelden

wordt gelijkgesteld

aan 1200, waardoor

de maandcijfers (op

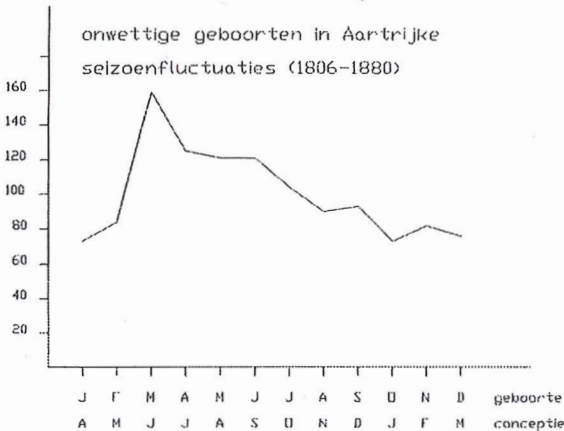
basis 100) kunnen

worden berekend.

Deze laatste

waarden worden

grafisch uitgezet. De

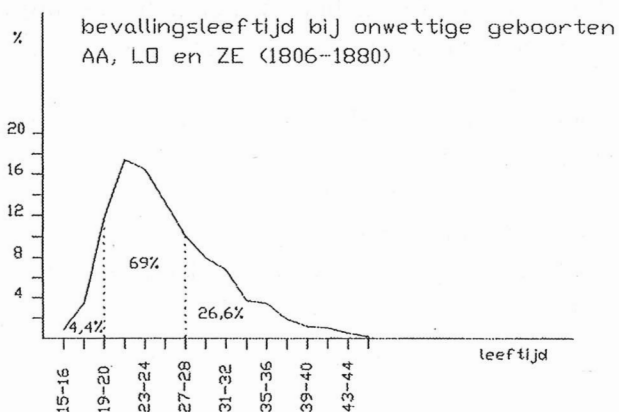

geboorten zijn opvallend talrijk in de periode maart-juni, hetgeen overeenstemt met de conceptiemaanden juni-september (zomerperiode). Het grafische verloop is vergelijkbaar met de wettige geboorten, maar duidelijk meer uitgesproken.

Leeftijd van de ongehuwde moeder

De bevallingsleeftijd van de moeder bij de onwettige geboorten spreidt zich uit van nauwelijks 15 tot 45 jaar. 69 procent van de geboorten vindt plaats bij de leeftijdsgroep van 21 tot 28 jaar, waarbij de piek bereikt wordt tussen 21 en 24 jaar. De procentuele waarden zijn uitgezet in de grafiek. Bij de opsplitsing van de onderzochte periode in twee deelperiodes wordt vastgesteld dat enerzijds tussen de eerste helft van de 19de eeuw en anderzijds de periode vanaf de crisis (vanaf 1844) geen significante verschillen bij de bevallingsleeftijd worden genoteerd. Deze vorm van voor- en buitenhuwelijksgedrag heeft m.a.w. geen noemenswaardige gewijzigde gedragspatronen gekend tijdens de 19de eeuw.

Bij een leeftijd tussen 15 en 19 jaar worden 4,4 procent van de onwettige geboorten opgetekend. Het betreft hier dus (zeer) jonge

meisjes, die hoogstwaarschijnlijk het voorwerp van verkrachtin-gen hebben uitgemaakt.

De bevallingsleeftijd van de ongehuwde moeder ligt in vergelijking met de gehuwde moeders gevoelig lager, vooral omdat de huwelijksleeftijd van de vrouw zich hoofdzakelijk situeert tussen 23 en 28 jaar.

Burgerlijke staat van de ongehuwde moeder

Het overgrote deel van de moeders zijn ongehuwde meisjes of vrouwen. Een kleine minderheid betreft weduwen, die minstens tien maanden na het overlijden van hun voormalige echtgenoot bevallen. Het betreft hier 18 gevallen.

Algemeen besluit

Aartrijke en Zedelgem vertonen qua aantal onwettige geboorten en qua piekperiodes een gelijkaardig beeld. Er worden circa vier tot vijf onwettige geboorten per honderd wettige genoteerd. In de crisistijd van de jaren '40 wordt een gevoelige stijging opgetekend. In Loppem is dit fenomeen compleet verschillend. Het aantal onwettige geboorten schommelt hoofdzakelijk tussen nul en twee per jaar en tijdens de crisisjaren wordt geen verhoging vastgesteld.

De leeftijd van de ongehuwde moeder bij de bevalling ligt gemiddeld tussen 20 en 25 jaar.

Slechts één vierde van de kinderen worden bij een huwelijk erkend door de ouders en moeten op die erkenning slechts enkele maanden tot vele jaren wachten.

Het overgrote deel van de concepties vindt plaats vanaf de hooimaand tot in september, waardoor de geboortepiek zich situeert in de lentemaanden.

Het overgrote deel van de onwettige geboorten wordt genoteerd in de lagere sociale klassen van de bevolking. Dit wordt afgeleid uit de beroepen van de ouders (meestal van de vader) van hun ongehuwde moeder-dochter.

De behandelde geboorten zijn het kwantitatieve resultaat van het deelfacet 'onwettige geboorten' bij het onderzoek naar het voorhuwelijksgedrag. Deze meetbare kwantitatieve gegevens zijn uiteraard de minimumwaarde, omdat niet alle concepties leiden tot een geboorte. Er mag gerust aangenomen worden dat dit facet van voorhuwelijksgedrag (gevoelig) hoger scoort dan de aangehaalde cijfers.

Algemeen kan besloten worden dat het aantal onwettige geboorten in de 19de eeuw, en dit vooral voor Aartrijke en Zedelgem, te hoog scoort om te kunnen stellen dat de bevolking zich hield aan de kerkelijke voorschriften.

Bronnen

GA Zedelgem: registers van de burgerlijke stand (geboorten) van Aartrijke, Loppem en Zedelgem (1806-1880)

Zedelgem, augustus 2001

*Géry E. Cappon
Patrijzenhoek 9
8210 Zedelgem*

POKKENVACCINATIE DOOR RATTE VYNCKE

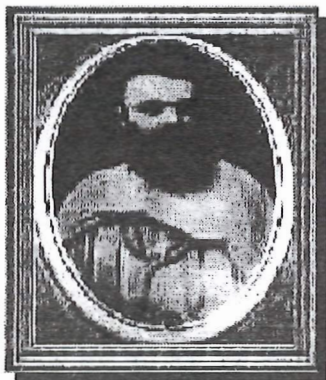
Jef Bogaert

De laatste maanden werden we vertrouwd met het nieuwe woord “bioterrorisme”. Van poeder dat gevonden wordt waar het niet thuishoort, wordt gevreesd dat het besmet is met anthrax (miltvuurbacterie). Sommigen vrezen ook dat men het pokkenvirus zal verspreiden en dat dit tot een enorme epidemie en sterfte zal leiden. Pokken zijn inderdaad een vreselijke ziekte die echter uitgeroeid is : er wordt dus niet meer tegen ingeënt en vandaar het

grote gevaar als men dit virus zou verspreiden. Voor de bestrijding ervan hebben we heel veel te danken aan onze bekende Amaat Ratte Vyncke.

Student

Amaat Vyncke is geboren in 1850 in het huis van de Zedelgemse kosterschoolmeester¹. Dit huis sloot a.h.w. de huidige toegang tot het Amaat Vynckelein (= markt) af.² Een gedenkplaat werd dan ook noodgedwongen aan de zuidwestelijke gevel van het huidige gemeentehuis aangebracht. Vanaf 1860 wordt hij leerling in Roeselare en enkele jaren later in Menen. Hij is avontuurlijk én sterk gelovig zodat

Amaat Vyncke, op de gedenkplaat aan het Zedelgemse gemeentehuis

¹ MONBALIU L. *Ratte Vyncke*, (350 blz.), Roeselare, 1974

² Over het geboortehuis van Amaat Vyncke, zie: Arnou, P., *Een nieuw gemeentehuis in het oude kosterhuis (1939-1940)* in *Zilleghem*, jg. 15, 1994, p. 103-120 en jg. 16, 1995, p. 34-41.

het eigenlijk logisch is dat hij na vier jaar middelbaar als vrijwilliger vertrekt naar het pauselijke Zoeavenleger. Vanaf zijn terugkeer eind 1869 als poësis-student bouwt hij de studenten-zoeavenbeweging uit in het kleinseminarie te Roeselare. In die jaren is hier het centrum van de blauwvoeterie die er haar hoogtepunt kende in 1875 met de "Grote Stooringe".

Afrika

In de jaren zeventig beginnen de Witte Paters met de kerstening in Centraal-Afrika. Daar geraken is een gevaarlijk avontuur : de tocht gaat ofwel doorheen de Sahara ofwel door een gebied dat gecontroleerd wordt door slavenhandelaars zodat er verscheidene missionarissen de tocht met hun leven bekopen. Daarom besluit mgr. Lavigerie, aartsbisschop van Algiers en overste van de Witte Paters, om de karavanen te laten vergezellen door oud-zoeaven, gemotiveerde gelovigen met militaire ervaring. Sommige oud-zoeaven waren priester geworden en melden zich zonder aarzelen aan als zoeaaf-missionaris³. Vyncke, ondertussen onderpastoor te Dudzele, is steeds aanwezig op deze afscheidsfeesten (1879 te Tielt, 1880 te Antwerpen) en organiseert zelf provinciale zoeavenfeesten. In 1879 vraagt hij aan de Brugse bisschop mgr. Faict om te mogen binnentreden bij de Witte Paters. In juli 1882 begint Vyncke eindelijk zijn noviciaat in het Maison Carrée of "Vierkanthuis" te Algiers.

Rijsel

Na zijn noviciaat vertrekt Vyncke niet direct naar Midden-Afrika, maar wordt naar Rijsel gezonden om er een apostolische school op te richten. Hij arriveert er eind 1882. Hij bezoekt zijn vertrouwde Vlaanderen in gezelschap van de vrijgekochte slaaf Faraghit en

---

³ DR. CRAEYNEST. *Amaat Vyncke, Vlaanderens geloofsgezant in Midden-Afrika*, (213 blz.) Nieuw-Afrika, Antwerpen

volgt bijkomende opleidingen waaronder (tropische) geneeskunde aan de Rijksse universiteit. Pasteur heeft intussen spectaculaire publicaties geschreven over het ontwikkelen van een vaccin tegen kippencholera (1880) en miltvuur (1881) zodat vaccinatie in die periode een heel actueel en populair thema is. De pokkenvaccinatie met koepokken bestond intussen zo'n tachtig jaar, het woord *vaccinae* is trouwens afgeleid van het Latijnse *vaca* (koe)⁴ maar het was Pasteur die de term "vaccinatie" populair maakte⁵.

Terug in Afrika

In maart 1883 keert hij terug naar Algiers en arriveert in februari 1884 in zijn missiegebied in de omgeving van Kibanga (westkust van het Tanganikameer of Oost-Kongo). Vyncke was één van de eerste blanken die zich in deze streek vestigde. Kibanga zelf was enkele jaren na het overlijden van Vyncke verlaten om gezondheidsredenen en bestaat niet meer.

De verkenning van de streek ten westen van het Tanganikameer door Livingstone gebeurde vanaf 1866⁶.

⁴ BARQUET N, DOMINGO P. *Smallpox: The Triumph over the Most Terrible of the Ministers of Death*. *Annals of Internal Medicine*, n° 127 (635-642), 15/10/1997

⁵ PARISH H.J. *Victory with Vaccines: The Story of Immunization*. Edinburgh: E I S Livingstone; 1968

⁶ *Modern History Sourcebook: Edward Jenner (1749-1823): Three Original Publications On Vaccination Against Smallpox, 1798.*

Deze ontmoette Stanley te Oudjiji (oostkust Tanganikameer ter hoogte van Kibanga) in 1871 en de expeditie van Stanley doorkruiste Kongo van 1875 tot in 1877. Leopold II zorgde voor de oprichting van de “Association Internationale Africaine” (AIA) in 1876. In 1878 ontstond hieruit de “Association Internationale du Congo” (AIC). In 1884 erkenden de Verenigde Staten de “vrije staten van Kongo” onder beheer van de AIC. Uiteindelijk werd in 1885 Kongo Vrijstaat (Etat Indépendant du Congo, EIC) erkend onder het persoonlijk beheer van Leopold II en vestigt het hoofdbestuur van de EIC zich in Brussel⁷. Leopold II was eigenaar van Kongo geworden.

Pokkenepidemie

Amaat Vyncke wordt er eind 1884 met een pokkenepidemie geconfronteerd. Deze ziekte is heel ernstig en gaat gepaard met een belangrijke sterfte. Op 2 februari schrijft Vyncke namelijk *“Met de pokken die nu omtrent gedaan zijn, heb ik het onschatbaar geluk genoten met eigen handen een veertigtal mensen naar den Hemel te zenden, er vele andere te genezen...”*. Waarschijnlijk moeten we dit zo interpreteren dat hij bij een veertigtal stervenden een nooddoop heeft toegepast en dat ook zijn collega's heel wat mensen “naar de hemel gezonden hebben”.

Variolisatie

Omdat hij dit aan de universiteit geleerd heeft, start hij dan in de lente met het inenten volgens de techniek van de “variolisatie”. Hij

---

⁷ *La naissance de l'état indépendant du Congo* :

<http://www.cobelco.org/Histoire/congoltext.htm> (2001)

Hochschild, A., *De geest van koning Leopold II en de plundering van de Congo*, Amsterdam, Meulenhof, 1998.

vaccineert er via menselijke overdracht van een zwakkere vorm (dit virus is gelijkaardig aan het klassieke pokkenvirus maar veroorzaakt een veel mildere vorm van de ziekte en zorgt wel voor gedeeltelijke immuniteit). Deze techniek met entstof van patiënten met een milde vorm van de ziekte werd in Europa voor het eerst toegepast in 1721. De schaduwzijde ervan is dat gewoonlijk 2 tot 3 % van de gevarioliseerde patiënten sterven, dat die inenting soms aan de basis ligt van een nieuwe epidemie en dat ook andere ziekten worden doorgegeven. In Europa werd de variolisatie verlaten nadat Edward Jenner in 1798 had aangetoond dat vaccinatie met het koepokkenvirus eveneens had geleid tot immuniteit voor de klassieke pokkenziekte. Deze ontdekking was zo spectaculair dat vanaf ca. 1810 deze koepokkenvaccinatie algemeen verspreid werd in Europa⁸. Ratte Vyncke moest zich echter behelpen met de mogelijkheden die er waren en vandaar dat hij teruggreep naar de oude techniek. Mogelijks heeft hij hierbij dus gevaccineerd met de variola minor (ook witte pokken of Kafferpokken genoemd), die in tegenstelling tot de gewone pokken (variola major) een veel milder verloop kenden⁹.

Ratte Vyncke: de eerste

Er zijn enkele duidelijke aanwijzingen die aantonen dat Amaat Vyncke de eerste was die de pokkenvaccinatie toegepast heeft in Centraal-Afrika.

Priester Lode Monbaliu publiceerde in zijn boek "Ratte Vyncke"¹⁰ een foto van Vyncke als student te Rijsel en een fotografische

---

⁸ *Edward Jenner and the Discovery of Vaccination* : <http://www.sc.edu/library/spcoll/nathist/jenner2.html> (University of South Carolina, 1999)

⁹ CD-ROM ENCARTA

¹⁰ MONBALIU, Lode, o.c., p. 254

afbeelding van het opschrift op de achterkant. Volgens Monbaliu staat er “t Is hij die eerst de *sérum-valline* tegen de pokken in midden-africa heeft ingebracht”. Bij navraag in het Universitair Ziekenhuis Gent bleek men de term “serum-valline” niet te kennen maar bij nauwkeurige lezing blijkt er echter te staan “*sérum-vaccine*” (Nu ja, termen als vaccin, vaccine, vaccineren waren toen nieuwe woorden).

In zijn brief van 11 juni 1885 beschrijft Vyncke zelf zijn vaccinatietechniek: “*Deze laatste dagen was ik voorts overlast met werk voor ons dokterschap: wij hadden pokkenstof kunnen vergâren op zieken, die maar enige puistjes kregen, en daarmee trokken wij te scheep naar onze negerbroêr, om zijn volk de pokken te zetten,*” en het resultaat: “*De pokkenzetting heeft deugd gedaan; velen hebben de ziekte zeer weinig gekregen; enige anderen nog al erg; maar God lof ! Geen een van de gemeesterde is gestorven*”. De vaccinatiecampaagne werd dus opgestart in de lente, na de pokkenepidemie.

Er bestaat hierover ook een getuigenis dat neutraal is, van iemand die geoefend is in het observeren en het weergeven van de feiten en die hierover heel formeel is.

Storms

In die periode verbleef er immers nog een landgenoot in de streek van Vyncke, namelijk luitenant/kapitein Storms. Hij was er in opdracht van Leopold II en noteerde al zijn waarnemingen in een logboek¹¹. Dit “*Journal de la Station de Mpala, le 4 Mai 1883 par le Lieutenant Storms adjoint d’Etat-Major, commandant de la 4°*”

---

¹¹ STORMS Journal de la Station de Mpala, le 4 Mai 1883 par le Lieutenant Storms adjoint d’Etat-Major, commandant de la 4° Expédition africaine. Handschrift - Kon. Museum Midden-Afrika, Tervuren (niet gepubliceerd)

Expédition africaine” bevindt zich nu in het archief van het Koninklijk Museum voor Midden-Afrika in Tervuren. Vyncke zelf heeft het steeds over kapitein Storms.

Storms schrijft over zijn ontmoeting met Amaat Vyncke op 3 juli 1885 (en bevestigt hiermee de brief van Vyncke):

« Je suis éveillé par une salutation en flamand. Avant d'avoir ouvert les yeux j'y répons dans le même langage en y ajoutant de confiance le nom de Mr. Vyncke. Mr. Vyncke, membre de la mission d'Alger est belge des environs de Bruges. Mr. Vyncke a rendu une service immense au plusieurs endroits des rives de Tanganika. Il a vacciné des centaines de gens avec du vaccine pris sur des gens attents de variole - Sur 500 individus qu'il a vacciné dans le Masanzé pas un est mort. Cette terrible maladie fait disparaître des villages entiers. Dans tous les environs de Mpala elle règne également avec une très grande intensité. Mr. Moncy a suivi les Conseils de Mr. Vyncke et opère dans ma contrée avec non moins de succès que son collègue. »

Storms is afkomstig uit Antwerpen en in elk geval niet sterk klerikaal: een pater noemt hij niet “père” maar “monsieur, Mr” en hij heeft geen rechtstreekse belangen bij de paters. Hij beschrijft nauwkeurig de inenting (variole = pokken) met de juiste lokalisatie (Masanzé)¹², het succes (geen enkel sterfgeval op 500 inentingen en dat voor een ziekte die soms hele dorpen wegmaaide) en het feit dat Vyncke's collega pater Moncy het voorbeeld en de raadgevingen van Vyncke gevolgd heeft met even groot succes. Dit laatste bevestigt dus ook dat Vyncke de eerste was. Waarschijnlijk is er in dit verslag wel een lichte overdrijving, maar het vaccineren was in ieder geval heel succesvol.

---

¹² Soms geschreven als “Massansee”, streek ten noorden van het Tanganika-meer. Mpala ligt centraal aan de westkust van het Tanganika-meer (zie kaart).

Bwana Tanganika

Nadien blijkt Vyncke een nieuwe plaatselijke naam te hebben, Bwana Tanganika. Dr. Craeynest vermeldt echter dat het vaccineren zelf weinig resultaat had en dat er overgegaan werd op andere methodes. Vermoedelijk wordt hier preventie en behandeling verward: vaccineren bij iemand die reeds besmet is brengt geen enkele verbetering maar vaccineren zorgt voor latere immuniteit. De bijnaam Bwana Tanganika kan zowel ontstaan zijn door succesvolle behandelingen van bv. pokken, maar eveneens door het feit dat hij het aandurfde om mensen met pokken te bezoeken en te behandelen (en dit zonder zelf de ziekte te krijgen). Pokkenlijders werden uit vrees voor besmetting verdreven uit de dorpsgemeenschap.

Enkele kleinere aanwijzingen bestaan erin dat Amaat Vyncke, binnen de groep die samen vertrok naar deze streek, steeds de verantwoordelijkheid had voor medische zaken (het "doctoren" of "dokterschap" zoals hij het zelf noemt¹³) en het feit dat de literatuur over de (westerse) geneeskunde in Afrika dikwijls 1885 situeert als beginmoment¹⁴ en het jaar dat Leopold II begon met het bestuur van Kongo.

De immuniteit die hierbij ontstaat, is niet volledig maar vermindert de ernst en het aantal slachtoffers. In de daaropvolgende pokkenepidemie, eind 1885, zijn er opnieuw enkele dodelijke slachtoffers, maar ditmaal is het aantal beperkt tot acht (op een

---

¹³ VYNCKE AMEET, *Missielevens in Afrika*, Leuven, 1927. – Dit boek is een chronologische bundeling van de brieven van Amaat Vyncke.

¹⁴ BECKER C, COLLIGNON, R., *Epidémies et médecine coloniale en Afrique de l'Ouest*, *Cahier Santé*, vol. 8, n° 6 (411-416). 11/1998.

gemeenschap van honderd personen). Er is dus heel wat winst geboekt.

Pokken zijn vermoedelijk ontstaan in de regenwouden van Centraal-Afrika¹⁵. Amaat Vyncke startte er de vaccinatie en de laatste besmetting “in het wild” was in Somalië in 1977¹⁶. Eind 1979 werd de wereld pokkenvrij verklaard en op 8 mei 1980 schafte men officieel de vaccinatie tegen pokken af. Uit vrees voor terroristische aanslagen legt men intussen weer voorraden aan van het huidige pokkenvaccin.

Ratte Vyncke is dus niet alleen belangrijk geweest voor de Vlaamse beweging of voor de zoeavenbeweging, maar is dus ook een pilfiguur in de geschiedenis van de geneeskunde.

Jef Bogaert, voorzitter Ratte Vyncke Comité
Koning Albertstraat 125 – 8210 Veldegem

---

¹⁵ FENNER F. *Smallpox: emergence, global spread, and eradication*. Publ. Stn. Zool Napoli II 1993; 15 (3) : 397-420.

¹⁶ SMEUR W., SMEUR F., ‘*Krijg de pokken*’ - een overwonnen verwensing. Tijdschrift voor Ziekenverpleging 33, nr. 11 (515-517) 1980.

VERKOOP VAN “DEN SWARTEN HOOP”

Georges Smessaert

Laat mij eerst de lezers geruststellen. Het gaat in dit heemkundig artikel over een gebeurtenis die een paar eeuwen geleden heeft plaatsgehad. Niemand hoeft dus te vrezen dat die vertrouwde kroeg uit de Rijselsestraat zal verdwijnen.

In zijn boek “Oude hoeven, herbergen en molens en zijn bewoners” (1976) beschrijft E.H. Vervenne (gewezen medepastoor van de Sint-Martinusparochie 1967-1980) de geschiedenis van Den Swarten Hoop en zijn bewoners. Hij vertelt ondermeer dat die eeuwenoude herberg in 1675 gekocht werd door Laureins Vermandere die gehuwd was met Theresia Coppieters. Het was hun dochter Ludovica Vermandere die, gehuwd met Joos Lagast, de herberg overnam na de dood van haar ouders. Het echtpaar Lagast-Vermandere kreeg 13 kinderen en het vijfde kind, Guilielmus Lagas (Guille) nam zijn intrek in de “Swarten Hoop”.

Guille trouwde driemaal. Met Joanna Vlaeminck, zijn eerste vrouw, was hij 5 jaar gehuwd, daarna met Anne-Marie Callant en ten slotte met Isabella De Mey in 1745. Lang heeft Guille Lagast dat derde huwelijk niet overleefd, want twee jaar later (1747) is hij gestorven. Zijn weduwe, Isabella De Mey hertrouwde met Gabriël Franciscus Callant, vermoedelijk een bloedverwant van Anne-Marie Callant. In 1754 heeft de dis van Loppem de erfelijke cijnspacht op het erf van de “Swarten Hoop” verkocht aan Charles de Schietere, heer van den Houtschen, voor 32 pond 19 sch. 11 gr. Twee jaar na haar man stierf Isabella De Mey in 1776.

Hier plaatst A. Vervenne enkele vraagtekens, want hij schrijft: *Waarschijnlijk bij die gelegenheid werd de herberg verkocht en is zij eigendom geworden en gebleven van dezelfde families, die ook het*

kasteel Breda en het Hof de Rode Poort in bezit hadden: van den Bogaerde, van Hamme, de Thibault de Boesinghe, de Crombrugge de Loringhe.

Onlangs kreeg ik een document in handen dat een antwoord geeft op enkele van die vragen. Jammer genoeg ontbreekt de datum waaruit ik meen te mogen afleiden dat dit document onvolledig is ofwel dat het een betalingsbewijs is voor een van de erfgenamen.

Uit het handschrift blijkt dat het eigendom toebehoorde aan Frans Wyckaert en de wezen van Guille Lagast uit zijn tweede huwelijk met Anne-Marie Callant.

De koper was “Guille Anthone Damarin, heere van meirelbeke” die er 141 lb 3 sch. 9 gr. voor betaalde. De onkosten zoals “*sallaris vanden stockhouder, zegels, tstellencondities, kerckgeboden, gewonnenwijn ende taeffel gelden...*” liepen op tot 19 pond 6 sch. 1 ½ gr. zodat de totale verkoopprijs 160 pond 9 sch. en 10 ½ gr. bedroeg.

Verder weten we ook dat de opbrengst van die verkoop verdeeld werd in vier gelijke delen: “*Bijdien comt ieder vierde paert te bedraegen 35 lb. 5 sch. 3gr.*”. Nochtans staan er in de volkstelling van Loppem van 1748 slechts twee kinderen ingeschreven uit het huwelijk van Guille Lagast met Anne-Marie Callant die in 1748 reeds was overleden:

- Eduwaert Canuntus Lagast, 12 jaar alhier taffelier
- Isabella 10 jaar idem

Waarom werd de erfenis verdeeld in vier? Meer dan twee kinderen kunnen er hier niet geweest zijn. Toch zou het kunnen dat Frans Wyckaert de helft kreeg en de beide kinderen van Anne-Marie Callant elk een vierde deel.

Dan blijft nog de vraag wie die Frans Wyckaert was. In de tekst staat er: “*...gecompeteert hebbende aen Frans Wyckaert causa nooris...*”. Frans Wyckaert zou dus door huwelijk erfgenaam geworden zijn, maar dat heb ik tot nog toe nergens kunnen terugvinden.

Als besluit zou ik dus kunnen stellen dat dit document een antwoord geeft op enkele vragen maar dat er toch nog genoeg onbeantwoorde vragen overblijven. Misschien kan verder opzoekingswerk daar meer klaarheid in brengen.

Georges Smessaert
Rijselsestraat 122, Loppem

Herberg "de Swarte Hoop", Rijselsestraat, Loppem

BESCHERMINGSPROCEDURE INGEZET VOOR ZEDELGEMSE MONUMENTEN

Johan BRAET

Het ziet ernaar uit dat de gemeente Zedelgem binnenkort over zes bijkomende beschermde monumenten zal beschikken. Op 14 september 2001 heeft Paul Van Grembergen, de Vlaamse minister die bevoegd is voor monumentenzorg, een besluit ondertekend waardoor zes waardevolle gebouwen te Zedelgem op een “ontwerp van lijst van voor bescherming vatbare monumenten” werden geplaatst.

Het betreft de volgende gebouwen:

1. De onderwijzerswoning van de voormalige gemeenteschool, met de nog aanwezige nutsgebouwen en met de fraaie kerselaar die staat op de vroegere speelplaats (Groenestraat 20, Zedelgem);
2. De hoeve genaamd “t Waterke”, bestaande uit boerenhuis, stal en omringend weiland (Loppemsestraat 1, Loppem);
3. De hoeve genaamd “De Pleyne” (Loppemsestraat 52, Zedelgem);
4. De hoeve genaamd “Het Evershof” (Steenbrugsestraat 5, Loppem);
5. De herberg genaamd “De Swarten Hoop” (Rijselsestraat 35, Loppem);
6. Het “Huis Bruynooghe” (Eernegemsestraat 13, Aatrijke).

De aanvraag tot bescherming ging uit van de gemeente Zedelgem. Met uitzondering van de hoeve De Pleyne kwamen al deze gebouwen reeds voor op een “lijst van merkwaardige monumenten en landschappen”, die in 1992 werd opgesteld door de Gemeentelijke Culturele Raad. Met die lijst wilde de G.C.R. zowel bij de Zedelgemse bevolking als bij het gemeentebestuur aandacht losweken voor onze schaarse nog resterende monumenten en

landschappen en een aanzet geven tot meer liefde en aandacht voor het lokale erfgoed. Tot op vandaag blijft deze lijst een zeer nuttig instrument bij het uitstippelen van een gemeentelijk beleid inzake monumenten- en landschapszorg.

Door het ministeriële besluit van 14 september jl. genieten deze zes historische panden een voorlopige bescherming gedurende een periode van één jaar. Indien alles goed loopt, mogen we dan ten laatste tegen het najaar van 2002 de definitieve bescherming verwachten.

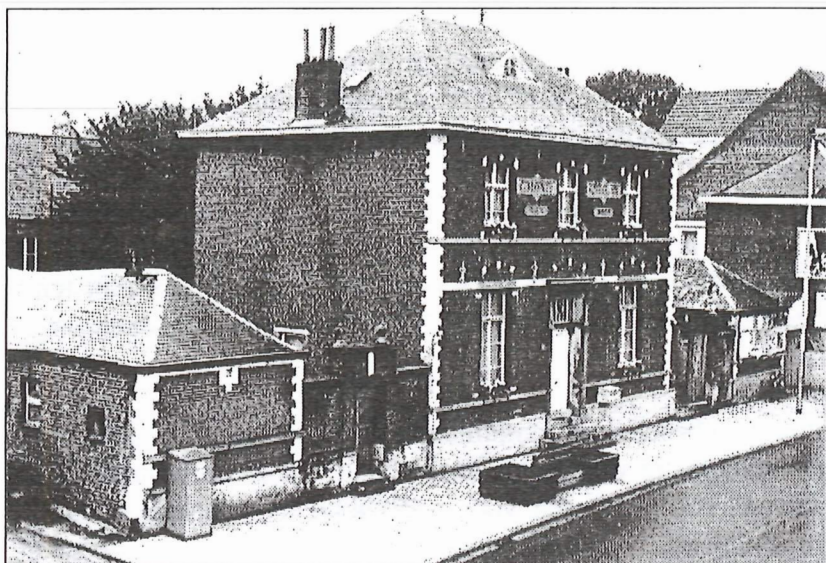
Het statuut van beschermd monument vormt een juridische garantie voor het toekomstig ongeschonden behoud van deze waardevolle gebouwen en schept kansen voor onderhoud en restauratie tegen gunstige financiële voorwaarden. Vooreerst zijn er de bekende onderhouds- en restauratiepremies, waarin naast het Vlaams gewest ook de provincie en de gemeente hun steentje bijdragen. Daarnaast bestaat er voor particulieren ook nog een interessante fiscale aftrekmogelijkheid voor onkosten van onderhoud en restauratie.

Hieronder volgt een bondige beschrijving¹ van de zes bewuste monumenten-“in-spe”:

Gemeenteschool van Zedelgem

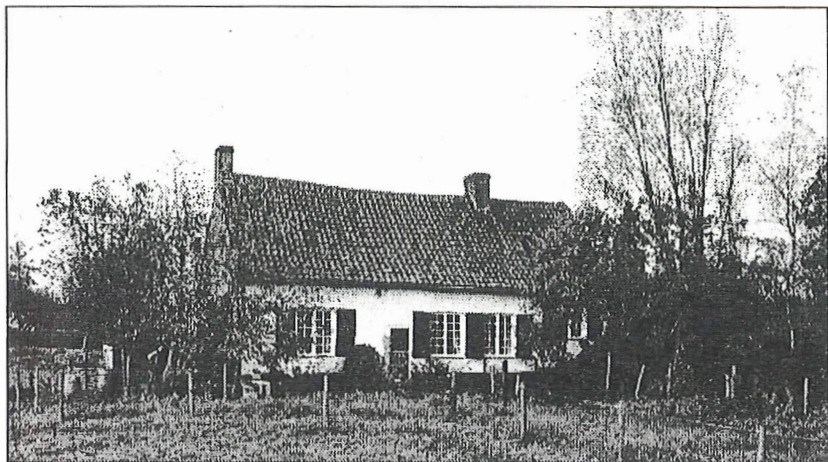
---

¹ Voor deze beschrijving putten we vooral uit het beschermingsdossier, meer bepaald de motiveringsnota door mevr. Martine HUYS, afdeling Monumenten en Landschappen; verder ook A. VERVENNE, *Oude hoeven, herbergen en molens en hun bewoners te Loppem*, Loppem, Heemkundige kring van Loppem, 1976; J. BRAET, *Historische herbergen te Zedelgem: De Swarten Hoop en Heydelberg*. Zedelgem, Gemeentebestuur, uitgeg. n.a.v. Open Monumentendag 12-13 september 1998.

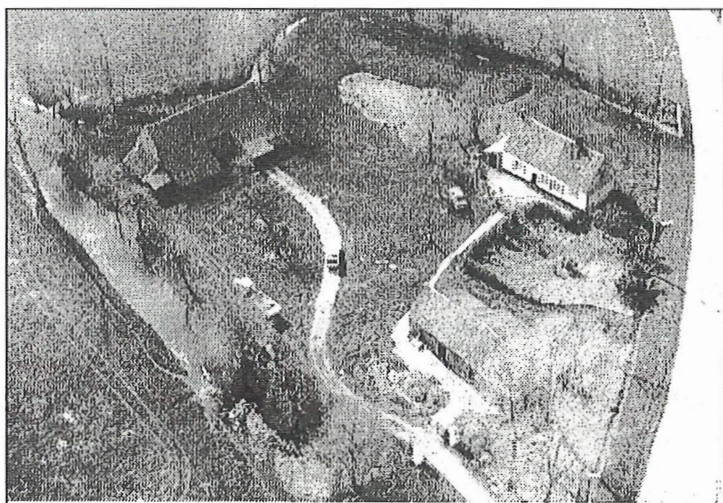

De onderwijzerswoning van de gemeenteschool werd in 1878 gebouwd volgens de plannen van Pierre François Buyck (1807-1877), die als provinciaal architect tal van realisaties in verschillende neostijlen ontwierp. Het betreft een mooi, symmetrisch gebouw in een sobere, neoclassicistische stijl. Het centrale hoofdgebouw wordt geflankeerd door twee haakse vleugels. De gevels zijn verzorgd afgewerkt met afwisselend rode baksteen, witsteen en arduin. De binnenindeling bleef intact. Merkwaardig is ook de kerselaar, die werd aangeplant in 1878: hij is één van de weinige overgebleven getuigenissen van het vooroorlogs gebruik om de speelplaatsen te beplanten met fruitbomen. Deze boom zal mee beschermd worden als monument.

Hoeve 't Waterke

Deze hofstede heeft haar naam niet gestolen, want iedere winter is er wateroverlast wanneer de beek buiten haar oevers treedt. De hofstede gaat minstens terug tot de 16e eeuw en was lange tijd verbonden met de familie Kindt. Ze werd beschreven als “dhofstede met een woonhuys, schuere, stallen ende mote”. Het

boerenhuis stond temidden van een hoefijzervormige omwalling die pas in 1939 werd gedempt. De stal en de typische houten schuur (die in de jaren 1980 werd afgebroken) stonden buiten de

wal. Het boerenhuis met 18e-eeuws uitzicht en oudere kern is merkwaardig. Zowel het volume en de indeling, de materialen, het schrijnwerk en het eenvoudige interieur bleven gaaf bewaard. In 1963 werd de hofstede gelegateerd aan de kerk van Loppem.

Hoeve De Pleyne

De oudste verwijzing naar deze hofstede komt voor in de ommeloper van Zedelgem van 1674. De huidige configuratie met twee parallelle vleugels rondom een centraal erf gaat terug tot de eerste helft van de 19e eeuw. Enerzijds is er het langgestrekte boerenhuis met aanleunende stalvleugel en bakhuis, anderzijds de losstaande dwarsschuur, gedateerd 1836, met wagenhuis en aardappelkelder. Het gebouwenbestand werd nauwelijks aangetast door de moderne landbouwtechnieken. Vooral het lage, witgekalkte boerenhuis met oudere 18e-eeuwse kern is merkwaardig. Het 19e-eeuws schrijnwerk wordt in de lijn van de traditie getypeerd door schuiframen met kleine roedeverdeling en luiken. Ook het interieur bleef qua indeling en aankleding (schouw, balklagen, deuren, trappen) goed bewaard.

Hoeve Het Evershof

Deze historische hoeve gaat minstens terug tot 1390. In 1505 werd ze eigendom van de Brugse Eeckhoutabdij. Na de openbare verkoop in 1796 kwam de hoeve in handen van de familie de Potter en later via huwelijk in handen van de van Caloens. In 1630 werd de hoeve omschreven als de "hofstede metten upperhove ende nederhove". Van deze oorspronkelijke tweeledige structuur en de bijhorende wallen vinden we tot op vandaag reliëfsporen in het omliggende weiland. De huidige configuratie met boerenhuis, stal en schuur, u-vormig opgesteld rondom het erf, gaat minstens terug op de 19e-eeuwse situatie zoals afgebeeld op de plannen van het primitief kadaster (1835). Vooral het boerenhuis met 17e-eeuwse opkamer en een lager gedeelte uit de 18e eeuw, bleef goed bewaard.

Herberg De Swarten Hoop

Deze herberg is niet alleen een gaaf bewaard voorbeeld van 18e-eeuwse landelijke bouwkunst, hij vormt ook een tastbare getuige van het heerlijk stelsel en de administratieve organisatie ervan tijdens het ancien régime. In deze herberg, opgetrokken op cijnsgrond van het nabijgelegen kasteel Breda, hield de schepenbank van de heerlijkheid De Nieuwen (een ondergeschikte heerlijkheid van Den Houtschen) voor 1538 regelmatig zitting of 'vierschaar'. In deze landelijke herberg-hoeve werd tijdens de 18e eeuw ook bier gebrouwen. Door zijn sterke architectuur en zijn ligging in de straatbocht van de Rijselsestraat (eertijds de belangrijke verkeersader Brugge-Rijsel) heeft het gebouw tot op vandaag een uitgesproken beeldbepalend karakter.

Huis Bruynooghe

Het huis Bruynooghe wordt genoemd naar de familie Bruynooghe die er woonde van 1841 tot 1940. Deze familie was vooral bedrijvig in de houtbewerking en de houtsnijkunst en hield daarnaast ook een kruidenierswinkel open. Het huis Bruynooghe

bezit een opvallende, beeldbepalende ligging in de Aatrijkse dorpskom. Het gaat bovendien om een interessante historische site, die zeer waarschijnlijk moet geïdentificeerd worden als het 'Goed ter Smitshove', een 17e-eeuwse hofstede die tevens als dorpsmis fungeerde. In zijn huidig uitzicht is het gebouw vooral 19e-eeuws. Alleen het hoger opgetrokken rechtergedeelte met rondboogomlijsting is vermoedelijk ouder. Het interieur is sterk aangepast. Toch blijft dit een mooi voorbeeld van traditionele dorpsbebouwing.

Braet Johan
Wantestraat 136
8310 Assebroek

OP DE BOEKENPLANK

Leopold III, koning van de misverstanden

Bij Lannoo in Tielt verscheen midden 2001 een heel verzorgde , gebonden uitgave van koning Leopold III, *Kroongetuige. Over de grote gebeurtenissen tijdens mijn koningschap*. Dit jaar is het immers 100 jaar geleden dat de omstreden vorst geboren werd (° 3 nov. 1901, + 25 sept. 1984).

Dit dure boek zullen vele lezers na lezing ontgoocheld naast zich hebben neergelegd. Koning Leopold III schreef zijn 'kroongetuigenis' in het begin van de jaren tachtig. Toen beheerste Maurice Dewilde het debat over de delicate koningskwesitie met zijn tv-uitzendingen over 'De Nieuwe Orde'. Toen verwachtte de publieke opinie een reactie van de ex-koning of van zijn entourage. Alleen Marie-Esmeralda, jongste dochter van Leopold en Lilian en zelf journaliste, reageerde in Paris Match. Tot grote ontgoocheling van velen, alleen maar om te zeggen dat zij er verder het zwijgen toe zouden doen. De tijd was er nog niet rijp voor, er leefden nog te veel andere 'kroongetuigen' als Gaston Eyskens, August De Schrijver... En het afgesproken pakt van stilzwijgen mocht immers niet verbroken worden.

Prinses Lilian, weduwe van Leopold III, heeft dus gemeend, nu bijna alle protagonisten van de koningskwesitie overleden zijn, haar man het laatste woord te moeten geven.

Uit deze getuigenissen over twintig jaar Belgische politiek (1930-1950), spreekt een hoogmoedige, gelijkhebbende, haatdragende en verbitterde man. Alleen daarom was dit boek beter niet verschenen. Het staft de stelling dat het tussen de koning en zijn regeringen

vaak persoonlijk ook niet klikte. Voor de Vlaamse verzuchtingen had hij helemaal geen oog en zijn zorg voor het lot van het 'gewone volk' in oorlogstijd gebruikt hij als wapen tegen de houding van de gevluchte regering van Hubert Pierlot in Londen.

In zijn ogen werd hij door iedereen verkeerd begrepen. Toen in januari 1940 een Duits militair vliegtuig in Mechelen-aan-de-Maas een noodlanding moest maken, waren er aanwijzingen dat Duitsland België wou aanvallen. De koning nodigde admiraal Keyes (verbindingsman met de Britse regering) uit om de Britse regering garanties te vragen betreffende deelname van België aan mogelijke vredesonderhandelingen, het behoud van het territoriale statuut van België en z'n kolonie en bijstand voor economische en financiële wederopbouw van het land in geval van oorlog met Duitsland. Groot-Brittannië beantwoordde dit drievoudig verzoek positief en voegde er nog aan toe dat het voor Britse troepen stellingvoordeel in België wou voor een mogelijke Duitse aanval. Door zijn ministers werd Leopold beschuldigd van schending van het neutraliteitsbeginsel en van overschrijding van z'n grondwettelijke prerogatieven.

In 1939 verscheen dan Hubert Pierlot (Waalse christen-democraat) op het toneel, de 'Eerste minister die verantwoordelijk zal zijn voor het tragische misverstand van mei '40' (p.33)..

Het hele boek door krijg je de indruk dat Leopold III het voorbeeld van zijn vader, koning Albert, bijna dwangmatig wil volgen: 'Naar het voorbeeld van mijn vader verlaat ik Brussel op 10 mei 1940 bij dageraad om het bevel van het leger op te nemen'. (p. 49)

Tijdens de 18-daagse veldtocht verslechteren de relaties met de regering- Pierlot zienderogen en volgens de koning was dit te wijten aan 'de achterdocht die Pierlot tegen mij koestert' (p.51). Op 21 mei '40 verweten zijn ministers hem het voeren van 'een politiek die u voor ons verborgen houdt en die afwijkt van wat wij aanvaardbaar achten' (p.53). De regering wou een aansluiting bij de geallieerde legers en de vlucht van de koning bij capitulatie. De vorst wou in elk geval bij zijn leger blijven. Deze stellingen werden op 25 mei de oorzaak van het 'koningsdrama' van Wijnenendale'. Daar beseffen de ministers 'dat zij, zonder het staatshoofd, niets

vertegenwoordigen. Dit verklaart waarom zij mij tegen elke prijs willen verhinderen om bij mijn leger te blijven'(p. 57). In deze periode bracht de koning de nacht door in het Wit Huis aan de Rijselsestraat te Loppem (18-24 mei '40), toen bewoond door baron Karl van Caloen en zijn echtgenote M.J. van Outryve d'Ydewalle.

Om de eventuele overgave met voorwaarden te laten dekken door een handtekening van een minister laat hij Raoul Hayoit de Termicourt, advocaat-generaal bij het Hof van Verbreking een advies opstellen. De koning heeft een beëdigd minister nodig en vraagt daarom aan Hendrik De Man (voorzitter van de BWP) contact op te nemen met een Belgisch minister in Londen om een handtekening te leveren voor de akte van collectief ontslag van de regering en de benoeming van een nieuwe minister. Dit voorval is gekend onder de naam van 'de zaak van de blancovolmacht'. Uiteraard reageerden de ministers 'snel en brutaal'. Opnieuw schuift de koning de schuld van dit misverstand in andermans schoenen: 'De Man was verder gegaan dan wat ik bedoelde'. (p. 62)

Ondertussen laat hij niet na zijn houding te vergoelijken: 'Van zijn kant seint Keyes diezelfde dag naar Churchill: zonder de koning als bevelhebber zou het Belgische leger onvermijdelijk nog sneller capituleren'(p. 66). Na de capitulatie dacht de koning aan een staats hervorming. Tijdens de bezetting belaste hij leden van zijn kabinet met het zoeken naar oplossingen voor 'het falen van de uitvoerende macht en een verkeerd begrip van de rol van het parlement, de groeiende invloed van de politieke partijen en de vakbonden' (p. 77). Hij wou niet de richting van Frankrijk op met z'n Volksfrontregeringen. Olie op het vuur waren de beledigende toespraken van premier Reynaud (28 mei 1940) en Eerste minister Pierlot diezelfde dag in Limoges. 'Pierlot liep lafhartig in de voetstappen van Paul Reynaud... en keurde diens walgelijke radiotoespraak van 28 mei 1940 goed' (p. 79).

Cruciaal in het boek is de ontmoeting tussen Hitler en koning Leopold III in Berchtesgaden op 19 november 1940. Over dit onderwerp verrichtte wijlen dr. Albert De Jonghe baanbrekend en

verhelderend werk (*Hitler en het politieke lot van België*). Uit zijn studie blijkt dat de koning via zijn zuster prinses Marie-Josée contact wou met de Führer. Albert De Jonghe gebruikte de verslagen van Hitlers tolk Schmidt. De koning echter slooft zich in zijn boek uit om het omgekeerde te bewijzen en dit komt op sommige plaatsen echt ongeloofwaardig over. 'Meer en meer stemmen gingen op om mij te overtuigen van het nut, ja zelfs van de noodzaak van een onderhoud met de kanselier'. (Welke stemmen dan wel??? B.D.) (p. 87). 'Mijn zus sprak mij meteen over de opeenvolgende uitnodigingen die ik had ontvangen om Hitler te ontmoeten en die ik telkens had afgewezen' (p.87).

Uiteindelijk bezoekt hij Hitler ten bate van zijn land en z'n bevolking (het lot van de krijgsgevangenen, de bevoorrading, financiële lasten voor het land, gestook om de eenheid van het land te ondergraven enz...)

'Toen ik terugkwam,' schrijft de koning 'had ik geen enkele verbintenis op mij genomen, had ik niets toegegeven, had ik niets beloofd' (p.93).

Op een protestbrief van Leopold III tegen de verplichte tewerkstelling en de wegvoeringen die hij einde 1942 via de voorzitter van het Rode Kruis van België aan Hitler richtte, reageerde deze laatste dreigend met verbanning van de koning naar het buitenland, mocht hij dergelijke verzoeken herhalen.

Over zijn morganatisch huwelijk met Lilian Baels einde 1941, rept de koning met geen woord. Nochtans is dit ook een element van de latere Koningskwesie geweest.

Omdat de koning betwijfelt of hij bij de bevrijding in het land zal zijn en dus zijn ministers niet zal kunnen waarschuwen of raadgeven, schrijft hij eind '43, begin '44 zijn 'politiek testament' waarin vooral de verstandhouding tussen Walen en Vlamingen een belangrijke rol krijgt en de verantwoording van zijn houding tijdens de achttiendaagse veldtocht en erna. Ook de eis tot 'noodzakelijk eerherstel' formuleerde hij krachtadig. De kiemen van de Koningskwesie waren gelegd. Op 6-7 juni 1944 werd de koning naar Hirschstein (Duitsland) en later naar het Oostenrijkse Strobl overgebracht, waar hij op 7 mei 1945 door de Amerikanen bevrijd

werd. Op 13 juni 1944 had Eerste minister Pierlot via radio Londen de wens uitgesproken dat 'de koning, door het feit van zijn bevrijding, de uitoefening van zijn prerogatieven zal terugkrijgen' (p. 128).

Het is pas in 1950 dat de koning weer voet op Belgische bodem zet, maar dan om snel de kroon over te dragen op zijn oudste zoon Boudewijn. Ondertussen was er heel wat gebeurd. Met de snel wisselende na-oorlogse regeringen vlotte het niet al te best en achter de schermen sprak prinses Lilian haar woordje mee. Ook de manoeuvres tegen hem van zijn broer prins-regent Karel, die smaak in zijn functie kreeg, waren Leopold een doorn in het oog. Uiteindelijk wordt op 12 maart 1950 een volksraadpleging gehouden waarbij de Vlamingen massaal (72%) en de Walen maar voor 48% voor de terugkeer van de koning stemden. Bij de daaropvolgende parlementsverkiezingen van 4 juni 1950 behaalden PSC en CVP de volstrekte meerderheid. Toch kon de daarna gevormde regering Duvieusart haar programma niet uitvoeren. Door de agitatie van de socialistische en communistische partijen en de Waalse rode vakbonden en de dood van drie betogers in Grâce-Berleur (30 juli 1950), moet de koning troonsafstand aanvaarden, nadat hij 'besepte dat ik niet de man was om in dubbelzinnige omstandigheden de teugels van het bewind weer in handen te nemen'. Op 1 augustus 1950 kwam een eind aan deze woelige periode.

Natuurlijk vond de koning : '...de partij die mij naar België teruggehaald had, liet mij vallen, ondanks haar belofte aan de natie' (p. 191). Zijn haat richtte zich dan ook hoofdzakelijk op de tenoren van de katholieke partij en niet op de onruststokers en oproerkraaiers van de linkse partijen.

Waarom dit boek nu eigenlijk nog hoefde te verschijnen is mij een raadsel. Deze zelfverdediging heeft vandaag geen enkele zin meer. Ernstig studiewerk als dat van dr. Albert De Jonghe (+) (*Hitler en het politieke lot van België*), José Gotovitch (*L'An 40*), prof. Jean Stengers (*Léopold III et le gouvernement*), dr. Luc Schepens (+) (*Dagboek van een politiek conflict*) en Jan Velaers en Herman van Goethem (*Leopold III. De koning, het land, de oorlog*) hebben

stof genoeg geleverd voor het vormen van een objectief oordeel over dit koningsdrama.

B.D.

Bertrand Denys

Leopold III. *Kroongetuige. Over de grote gebeurtenissen tijdens mijn koningschap*, Tielt, Lannoo, 2001 (vertaald uit het Frans door Philippe De Gryse). 271 blz.

PAS VERSCHENEN:

Géry CAPPON: *Historisch-demografisch onderzoek van Aartrijke, Loppem en Zedelgem in het midden van de negentiende eeuw* (250 fr - € 6,19)

Géry CAPPON: *Bevolkingsregisters van Aartrijke, Loppem en Zedelgem in 1846* (450 fr - € 11,15).

We hebben nog slechts enkele exemplaren van beide uitgaven. Aarzel niet. Ze worden niet herdrukt.

Er zijn nog slechts drie exemplaren van het *Oorlogsdagboek 14-18 (Aartrijke)* van Jules Depuydt ter beschikking. Ook van deze uitgave komt geen herdruk!

Deze boeken kunnen telefonisch besteld en/of thuis afgehaald worden bij Bertrand Denys, Klaprozenlaan 13, 8210 Loppem (tel. 050-824274).

Goed nieuws voor de bezitters van de

Geschiedenis van Zedelgem en Veldegem van Frederik T. Ronse.

Eerlang verschijnt een register (33 blz.) op de *Geschiedenis van Zedelgem en Veldegem* van Frederik T. Ronse. Al wie dit boek ooit consulteerde, zal wel verrast gemerkt hebben dat het geen trefwoordenregister bevatte.

Ten gerieve van de gebruiker van dit werk, stelde onze onvermoeibare collega br. Victor Deceuninck een handige klapper op met drie zoekregisters: persoonsnamen (bv. Werbrouck Augustijn), plaatsnamen (bv. Casteelbusch) en realia (bv. school Leeuwwijk).

Het boekje verschijnt einde januari 2002 en kan nu al besteld worden door 2,5 euro (100 fr) over te schrijven op rekeningnummers 001-0771018-41 van Heemkundige Kring Pastoor Ronse Zedelgem. Na ontvangst van het bedrag, wordt het boekje thuisbezorgd.

HEEMKUNDIGE KRING PASTOOR RONSE
&
DAVIDSFONDS ZEDELGEM
organiseren

WAAR DIE SON SING

REISREPORTAGE OVER ZUID-AFRIKA
door LUDO KINDT

vrijdag 18 januari 2002 om 20 u in de St.-Leoschool
(Groenestraat 29, Zedelgem)

“Waar die son sing” is de zoete herinnering aan drie weken toeristische levensvreugde in een fantastisch land. Zijn reis door het nieuwe, herboren Zuid-Afrika beschrijft Ludo Kindt als het proeven van een exotische cocktail. Met een paar honderd dia's geeft hij gestalte aan zijn persoonlijke ervaring met dit ongemeen boeiend land.

IEDEREEN VAN HARTE WELKOM !

INHOUD 22STE JAARGANG

Arnou Patrick	Het oorlogsverhaal van onze oud-strijders 1940-1945: Albert Vanhollebeke	87
Bogaert Jef	Pokkenvaccinatie door Ratte Vyncke	134
Braet Johan	Het kasteel van Loppem	78
	Beschermprocedure ingezet voor Zedelgemse monumenten	146
Cappon Géry	Onwettige geboorten in Aartrijke, Loppem en Zedelgem	123
Deceuninck Victor	De aanleg van de weg Brugge-Torhout	3
	Hoe Keizer Jozef II zelfs Zedelgem op stang joeg	65
Denys Bertrand	Op de Boekenplank:	
	- Het Brugse 1940-1945, Collaboratie en Verzet	38
	- Dialect is dood. Leve het dialect	114
	- Lezers reageren	80
	- Leopold II, kroongetuige	153
Depuydt Jef en Denys Bertrand	Jachtwachtersdrama te Loppem in 1905	47
	‘Ge zie by us welkom, menere pastor’	
Naert Urbain		42
Smessaert Georges	Verkoop van “Den Swarten Hoop”	
		143
Vanhevel André	Het Plaisiersbos, een jong ontginningsgebied	21

